

Ebu'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin Hikmet Anlayışı

Abu'l-A'lâ Al-Mawdudi's Understanding of Wisdom

ÖZET

Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî Hint Alt-Kıtasını temsil eden yeni ilm-i kelâm dönemi kelâmcılarından. İslâm dininin hayatın tüm alanlarına nüfuz etmesi gerektiğine inanan Mevdûdî, İslâmî düzenin kurulması için birçok mücadeleler sergilemiştir. Dinin usul ile kaidelerini hâkim kılmaya gayesiyle içinde yaşanan dönemin şartlarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmıştır. O, Kur'an ve sünnete dayanarak yeni fikirler üretilmesini ve içtihat kanallarının hep aktif olmasını hedeflemektedir. Bunları hikmet argümanı üzerinden gerçekleştirmek isteyen Mevdûdî, hikmet aracılığıyla dinin inceliklerini ve prensiplerini anlamayı, İslâm'ın emir ve yasakları üzerinde düşünmeyi, eşya ile varlığın hakikâatine vâkıf olmayı ve bu bilinçle amel etmeyi amaçlamaktadır. O, hikmeti derin anlayışın bir şuurla, din üzerinde istikâmet üzere yol alma şeklinde anlamlandırmaktadır. Âlem ile insanın abes ve gayesiz yaratılmadığını sık sık vurgulayan Mevdûdî, insanı hikmet aracılığı ile isabetli ve doğru düşünmeye davet etmektedir. O, davetçi ve direnişçi karakteri ile Kur'an ve sünnet bağlamında Müslümanların daima her alanda ilerleme kaydetmesi gerektiğini düşünmektedir. Dinin sadece teorik kurallardan ibaret olmadığını amelî ve uygulanabilir özelliğini hikmetle ortaya koymak istemektedir. Özellikle bu konuda dinin amaçlarına, maslahatlarına, fonksiyonelliğine ve hayatın her alanında yaşanabilirliğine yer vermektedir. İslâm dininin şekilsel ve törenselsel bir din olmadığını savunarak dinin özünün ve ruhunun anlaşılmasını gaye edinmektedir. Hakikât arayışında olan insanın hikmet şuurunu yitirmesi halinde ne gibi vahim sonuçlarla karşılaşacağına dikkat çekmektedir. O, hikmeti bir cevher mesabesinde görmekte ve önemi haiz kavramlar arasında zikretmektedir. Peygamberlere verilen bu özel ilimden insanlığın da faydalanması gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din, Kur'an, Mevdûdî, Hikmet, Sünnet

ABSTRACT

Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî is one of the theologians of the new ilm-i kalam period who represents the Indian Subcontinent. Mawdudi, who believed that the Islamic religion should penetrate all areas of life, exhibited many struggles for the establishment of the Islamic order. He took into consideration the conditions and needs of the period in which he lived, with the aim of making the rules and principles of religion dominant. He aims to produce new ideas based on the Quran and the Sunnah and to ensure that the channels of jurisprudence are always active. Mawdudi, who wants to realize these through the argument of wisdom, aims to understand the subtleties and principles of religion through wisdom, to think about the orders and prohibitions of Islam, to be aware of the truth of things and existence, and to act with this consciousness. He interprets wisdom as moving in the right direction on religion, with a consciousness filtered from deep understanding. Mawdudi, who frequently emphasizes that the universe and man were not created without purpose or purpose, invites people to think accurately and accurately through wisdom. With his calling and resistance character, he thinks that Muslims should always make progress in every field in the context of the Quran and the Sunnah. He wants to reveal with wisdom the practical and applicable features of religion, which are not just theoretical rules. Especially in this regard, it includes the purposes, benefits, functionality of religion and its livability in all areas of life. Arguing that Islam is not a formal and ceremonial religion, it aims to understand the essence and spirit of the religion. It draws attention to what dire consequences a person in search of truth will face if he loses his awareness of wisdom. He sees wisdom as a substance and mentions it among important concepts. He argues that humanity should also benefit from this special knowledge given to the prophets.

Keywords: Religion, Quran, Mawdudi, Wisdom, Sunnah

GİRİŞ

Mevdûdî, Hindistan'ın Haydarâbât eyaletine bağlı Evrengâbâd'ta doğmuştur. O, Farsça, Urduca, Arapça, mantık, fıkıh ve hadis eğitimi almıştır (Ahmad, 2004). O, Hindistan'ı Daru'l-İslam yurdu yapma gayesiyle örgütlenme faaliyetlerinde bulunmuştur (Ahmetoğlu, 2019). Hint-Pakistan alt kıtasında İslâmî uyanışı harekete geçirmek için Cemâati İslâmî teşkilatını oluşturan Mevdûdî, İslâmî düzenin kurulması, ilahi değerler ve prensipler temelinde insan düşüncesinin şekillenmesi ve İslâmî şahsiyete kavuşturulması, toplumun bütün kurumları ve kişileri arasında İslam prensiplerinin tanzim edilmesi amacıyla bazı hedefler belirlemiştir. Onun

Buket Ataman¹
Ahmet Çelik²

How to Cite This Article

Ataman, B. & Çelik, A. (2024). "Ebu'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin Hikmet Anlayışı", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 10(2): 228-234. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10900889>

Arrival: 12 January 2024
Published: 31 March 2024

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

*Bu makale "Yeni İlm-i Kelâmda Hikmet Kavramına Yaklaşımların Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2023).

¹Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Kelam ABD, Sivas, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/04f81fm77>

²Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Kelam ABD, Sivas, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/04f81fm77>

amacı eğitim programları, sosyal hizmetler, kültürel faaliyetler vasıtasıyla İslâm toplumu liderliğinde inkılaplar yapmaktır (Ahsan, 1993).

Mevdûdî, içinde yaşanılan dönemin dini, siyasi ve sosyal şartlarını gözden geçirmiş ve faal bir karakter özelliği sergilemiştir (Birişik, 2011). Aksiyoner kişiliği ile İslâm davasında yeni fikirler üretmeye çalışan Mevdûdî, sadece Hindistan coğrafyasında değil tüm dünyada İslâmî uyanışın karizmatik bir lideri olmuştur (Ahsan, 1993). Kendinden önce yaşamış bazı dini ve siyasi önderlerin fikirlerini benimseyen Mevdûdî, düşüncelerini Kur'an ve Sünnet üzerine bina etmiştir (Mevdûdî, 1991). Seyyid Ahmet Han (ö.1817-1898) ve Muhammed İkbâl (ö.1877-1938) onun takip ettiği bazı liderler arasında yer almaktadır (Hatiboğlu, 2003).

İslâm'ı bütünüyle bir hayat felsefesi yapmaya gayret eden Mevdûdî, Batı medeniyetini tamamen reddetmeden neyin alınması veya alınmaya kayda değer olduğunu anlamak için batı medeniyetin tetkikini öngörmüştür. O, Batı medeniyetinin ilim ve istidadının araştırılması gerekliliğine inanmıştır (Mevdûdî, 2019). İslâm ümmetinin ilmî ve fikrî hayatta geri kalmasını, sömürgeleştirilmesini, Batı medeniyetine tamamen yabancılaşp geleneksel mirasa körü körtüne bağlanmasını tenkit etmiştir. Müslüman zihinlerin köhneleşmiş, şekilci, törenselleşmiş, şiddetle karşı çıkmıştır. O, zamanın şartlarına ve gerekliliklerine göre Kur'an ve sünnet bağlamında yeni içtihatlar üretmeyi amaçlamıştır. İslâm inancını içtimai ve siyasi hayatla fonksiyonel hale getirmeyi hedeflemiştir. Mevdûdî, ulûhiyete önem vermiştir. Onun amacı, kâinatı düzenleyen, idare eden, varlıkların ihtiyaçlarını karşılayan, rızıklandıran, kâinatın tek Hâkimi olan Allah tasavvuruna vurgu yapmaktır. Ona göre Allah, sistemli bir şekilde işleyen düzenin yegâne sahibidir. Eğer böyle olmasaydı hakimiyetin, kudret ve otoritenin yerini kaos ve kargaşa alırdı. Evrendeki fiziki kanunları teklif ve yasaları, kanunları koyma yetkisi sadece Allah'a aittir (Sönmez, 2017).

Mevdûdî düşünce dünyasında Allah'a teslimiyet ve itaat geniş anlamda yer bulmuştur. Ayrıca akıl ve zekâ, düşünme, muhakeme, seçme ve reddetme gücüne sahip olan insanın irade özgürlüğüne de dikkat çekmiştir. Bu minvalde o, Müslümanların hedeflerini belirlenmesine önem vermiştir. Hedeflenen amaçların kuvveden fiile somut adımlarla gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ahsan, 1993).

Birçok eseri olan Mevdûdî'nin önemli bazı eserleri şunlardır. Onun düşüncelerinin çoğunu yansıtan önemli eseri "Tefhimü'l-Kur'an"'dır. Cihat, İslâm'da Savaş Hukuku, Sünnet'in Anayasal Niteliği, Kur'an-ı Kerim'de Dört Terim, İslâm'da İhyâ Hareketleri, Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi, Cebir ve Kader Problemi'dir (Sönmez, 2017).

MEVDÛDÎ'YE GÖRE HİKMET

Mevdûdî, hikmeti dinin inceliklerini anlama, prensiplerini idrak etme, dinin irşatları üzerinde derin düşüncelere dalma, basiret ve marifet ile şuurlanma ve tüm bunlar sonucunda istikâmet üzere bilinçli bir şekilde yol alma şeklinde tanımlamıştır (Mevdûdî, 1993). Mevdûdî hikmeti Hz. Peygamberin insanlara öğrettiği bütün değerli bilgiler kapsamında da değerlendirmiştir. O'na göre hikmet, sadece Allah'ın Kitabındaki ayetler değildir. O, Kur'an ayetlerinin beraberinde, Hz. Peygamberin sözlerini, gerekse mükemmel kişiliği ile insanlığa öğrettiği tüm değerli bilgileri hikmet kapsamında ele almaktadır (Mevdûdî, 2019). Aynı zamanda Mevdûdî hikmet kapsamında Kur'an'ın ve Allah'ın yarattığı doğadaki temel yasaların incelemesi gerektiğine inanan bir şahsiyettir. Dolayısıyla o, başta Allah şuuru ve Kur'an bilgisi verildikten sonra felsefe ile hikmet yahut pozitif bilimlerde ihtisaslaşmanın önemine vurgu yapmaktadır. Böylece insan aklının sınırları, bilgisi ve gerçeklere ulaşma seviyesi anlaşılmalı olacaktır. O, din ve dünya arasındaki pratik ilişkiyi her zaman canlı tutmaya çalışmış, dini ve dünyevi bilimleri birbirinden kesin çizgiyle ayırmamıştır (Mevdûdî, 2018a).

O, İslam'ın kuşatıcı bir hayat nizamı olduğunu iddia etmiştir. Ona göre din sadece inanç, ibadet ve dini törenlerden ibaret değildir. İtikadî İslam'ın atan kalbi mesabesinde gören Mevdûdî, itikadî vücudun azalarına can veren kalp olarak düşünmüştür. Dolayısıyla itikattan soyutlanan hayatın da etkisini kaybetmeye mahkûm olacağını savunmuştur (Mevdûdî, 2017a). Mevdûdî'ye göre, Hakîm'in emirlerine boyun eğme anlamında olan İslâm, kanun ve işleyişteki dehasıyla bir taraftan lisan-ı hâl ile yaratıcının kudretine, mükemmelliğine, vahdaniyetine işaret eder (Mevdûdî, 2020a).

Mevdûdî hikmetle ilgili bazı kavramlarla münasebet kurmuştur. Bu ilgili kavramlar Mevdûdî'ye göre hikmeti anlamamız açısından önemi haizdir.

MEVDÛDÎ'YE GÖRE HİKMET İLE NİZÂM ARASINDAKİ MÜNASEBET

Evrendeki harikulade kanunlardan bahseden Mevdûdî, ilahi nizamın mükemmelliğine dikkat çekmektedir (Mevdûdî, 2017b). O, tabiatın kusursuz işleyişine güneş, ay, yıldızların düzenine, denizlerden buharların yükselip bulutlara dönüşmesine, rüzgârların bulutları sürüklemesine, bulutların yağmur bırakmasına ve çeşit

çeşit nebatat ve çiçekler çıkmasına, su-hava-sıcaklık uyumuna, demir ve ateş işbirliğine vurgu yapmaktadır. O bütün bunları yaratıcıya ve O'nun mükemmel nizamına dayandırmaktadır. Bu sistemin kendiliğinden yahut tesadüfi olmayacağını birçok teşbihle açıklamaktadır. Bu teşbihlerinde kâinattaki nizâmın tesadüfi olmadığına işaret etmektedir. Hayvanlar âlemi, bitkiler âlemi insan gibi akıllara hayret veren varlıkların kendiliğinde meydana geldiğini kabul edenin aklından zoru olduğunu iddia etmektedir. Öyle ki insanın kimyasında bir miktar demir, kömür, katran, tuz, gaz ve birçok mineraller olmasına rağmen sadece bu yığınların birleşmesiyle bir insan oluşmamaktadır. O, insanın yaratılışındaki mükemmelliğe dikkat çekmiş, cansız kimyasal ve elementlerden duyan, konuşan, gören, hisseden, akleden, insandan hareketle ilahi kudrete ve hikmete harikulade geçiş yapmaktadır. Çünkü ona göre, bunlar Allah'ın hikmetinin, kudretinin tecellisidir (Mevdûdî, 2017c).

Göklerde ve yerde olanların tümü Allah'ı tesbih etmiştir. O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir (Mevdûdî, 1991). Mevdûdî, bu ayeti kâinatın nizâmına ve yaratıcının hikmetine dair delil getirmektedir. O, Aziz ve Hakîm sıfatları arasında bir münasebet kurmuştur. O, Allah'ın kuvvetini vurguladıktan sonra merhametinin bir tecellisi olarak her emrini bir hikmete göre yapmasına ve kuvvetini merhametle birleştirmesine dikkat çekmiştir. Mevdûdî'ye göre, yanılığa düşmeyen hikmet sahibi olan yaratıcı, ilmiyle her şeyi kuşatan mutlak iktidardır (Mevdûdî, 1991).

Ona göre, kâinattaki her şeyde bir uyum ve insicam vardır. Bu sistemde yaratılanlar arasında muazzam işbirliği hâkimdir. Öyle ki su, hava ve sıcaklık arasında işbirliği ve uyum olmasaydı yeryüzüne tek bir yağmur damlasının inmesi mümkün olmazdı. Ona göre, mutlak otoritenin görevi yerine getiren varlıklar dayanışma içerisinde (Mevdûdî, 2017c).

Mevdûdî'ye göre, kâinattaki kanunlar ve hikmet, matematik harikasıdır. Hâkim'in nizamının yansımasıdır (Mevdûdî, 2011). Evrendeki insicam Allah'ın mülkünde tek ve eşsiz olduğuna, tabiattaki iş bölümü ve dayanışma ise Allah'ın hikmet sıfatına işaretler. Ona göre, bu evren ve işleyişindeki kanunlar Allah'ın idare ettiği bir mülküdür. Her şey O'nun emri altındadır (Mevdûdî, 2017f). Bütün bunlar kâinattaki insicam, sistemde bütün tasarruf yetkilerini kullanan tek bir düzenleyicinin olduğuna bir işaretler. Bu sistemde akılları ve gözleri büyüleyen olağanüstü hikmetler bulunmaktadır. Mükemmel sistemdeki akıl sahipleri kâinatın yaratılmasında emir ve nehiylerde bir amacın olduğu bilincindedirler. Çünkü kâinattaki sistem bir çocuk oyuncuğu olmadığı gibi bir oyun ve eğlence değildir (Mevdûdî, 2017c). Ona göre akleden insan, kâinattaki mükemmel işleyişin ilahi sıfatların tecellilerini görebilmektedir. Hâkim sıfatı, Allah'ın yaratma gücüne ve kâinatın nizamına delalet etmektedir (Mevdûdî, 2020a). O, kâinatta her şeyin yerli yerinde olmasını Hakîm'in kudretine delil göstererek vurgulamaktadır. Çünkü yaratan, yaşatan, idare eden, hüküm koyan O'dur (Mevdudi, 2020b).

Mevdûdî, İslam'ın teorik kurallarının yani akidenin toplumda hikmet vasıtası ile pratize edileceğini savunmaktadır (Cedan, 2021). O, örneğin peygamberlerin gönderiliş hikmetini şöyle belirtmiştir. Allah'ın hükümlerini yeryüzünde hâkim kılma ve hakikatleri sadece teorikte değil pratikte yaşayarak yansıma hikmetiyle peygamberlerin gönderildiğini iddia etmiştir. Bu sayede de hakikâtlere pratikte de yerini almış olacaktır. Çünkü insanların ve toplumların hayatında fonksiyonel olmayan inançlar bir müddet sonra yok olmaya adaydır (Mevdûdî, 2017d).

Mevdûdî'ye göre, insanların farklı bedensel, zihinsel, kabiliyetlerle donatılması yaratılıştaki harikuladeliğe ve hikmetlere işaret etmektedir. Çünkü herkes aynı kabiliyet ve yetenekte yaratılmış olsaydı hiç kimsenin bir diğerinden farkı olmayacaktır. Aynı zamanda hiç kimsenin birbirine ihtiyacı olmayacağından insanlar arasında dayanışma ve iş birliğine gerek duyulmayacaktır. İnsanlara verilen bu farklı nimetler, Allah'ın hikmeti gereğidir (Mevdûdî, 2020a).

Ona göre insanın akıl, şuur, icat etme yeteneği, istidlâl donanımları Allah'ın ilmüne, hikmetine ve merhametine işaret etmektedir. Çünkü ona göre bu muazzam yaratılış, asla kör ve sağır bir kudretin eseri olamaz. Yaratışta mükemmel olan Allah'ın belli plan ve amaç dâhilinde yaratması O'nun hikmetinin bir göstergesidir. Mevdûdî'ye göre, tüm bunlar yaratmanın bir acemi işi olmadığına delildir (Mevdûdî, 1991).

MEVDÛDÎ'YE GÖRE PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLME HİKMETİ

Mevdûdî'ye göre Peygamberler, kendisinde aklın ve mantığın birleştiği Allah'ın tayin ettiği lider konumundaki insanlardır. Allah'ın kelamını iletmekle vazifeli olan bu insanlar ne bir haber taşıyıcı ne de bir postacıdır. Bilakis birtakım hikmetlere binaen gönderilmiştir (Köktaş, 2003).

Mevdûdî göre, insanın gerçek mutluluğa ulaşabilmesi için kendisini ve yaratıcısını tanımaya, ihtiyacı vardır. Söz konusu olan bu ihtiyaçları Allah'ın dilemesiyle karşılayan kişiler peygamberlerdir. Yaratıcının kullarından yerine getirmesini istediği hükümler ancak Peygamberler vasıtasıyla öğrenilmektedir. Bu ihtiyaçları bilen

Allah, insanlığı rehbersiz bırakmamıştır. İnsanlığa ulaşan bilgiler, insanoğlunun hayatında Peygamberler aracılığıyla uygulanma ve model sahasına geçirilmiş ve pratikte öğrenme alanı sunulmuştur (Mevdûdî, 2020a).

Mevdûdî, Allah'ın insanlara doğruları bildirmek, bilmediklerini öğretmek gayesiyle peygamberler gönderdiğini savunmuştur. Bundaki hikmet, Allah'ın hükümlerini yeryüzünde hâkim kılmak istemesidir. Doğru yolun bulunması, İslam'ın doğru anlaşılması, hayata dair kuralların öğrenilmesi Peygamberlerin gönderiliş hikmetleri arasında yer almaktadır. (Mevdûdî, 2017d). Ayrıca peygamberlerin gönderiliş hikmetleri arasında Allah'a kulluk ve bağlılık duygusunu oluşturma, fesat ve kötülüklerin yok edilmesi, üstün ahlakın, hayır ve salâhın var olması, insanî hayat nizamının kurulmasını da bazı hikmetler arasında bulunmaktadır (Mevdûdî, 1986).

Peygamberler aracılığıyla gönderilen kitapların bir melek vasıtasıyla hatta her bir insanın eline dahi verilebileceğine dikkat çeken Mevdûdî, bundaki hikmeti şu şekilde açıklamaktadır: Allah'ın insanlara kitap göndermesindeki hikmeti, rahmeti ve nimeti açığa çıkarmaktır. Allah'ın kitap göndermesindeki hikmeti, onun bir insan tarafından parça parça sunulması, anlama kavuşturulması, peygamberler tarafından şüphe ve karışıklıkların giderilmesi, itirazlara karşılık verilmesi ve kitabı getiren o model insana layık bir tavır sergilenmesi hikmetine binaendir (Mevdûdî, 1991).

Mevdûdî, Kur'an'daki kıssalarda sadece bilinen değil bilinmeyen birçok hikmetlerin olduğunu da savunmaktadır. Hikmetin bir anlamı da olayların içyüzünü kavramaktır. Böylece kıssalar vasıtasıyla olayların içyüzüne vâkıf olunmaktadır. Olayların sadece görünen yönlerinden çıkarım yapmak ciddi yanlışlara sebebiyet verebilmektedir (Mevdûdî, 1991).

MEVDÛDÎ'YE GÖRE KULLUK VE HİKMET MÜNASEBETİ

İbadet, yaratılıştaki var olan bir duygudur. Mevdûdî'ye göre ibadet, kulluk ihtiyacının bir yansımasıdır. Azâmet ve kudret sahibine itaatın bir yansımasıdır. Öyle ki itaat ettiği kudrete karşı gelme gücünün yok olması bilinci olan kulluk, efendi köle ilişkisi gibidir. Kullukla itaat eden insan da varlıkların tamamı da mutlak itaat içerisindedir. Ona göre varoluş amacının hikmeti, itaattir. Allah'a ibadet eden her şey fitrat kanuna tâbidir. Hayatla nimetlenen insan, kulluğunun karşılığındaki hikmetlere de tanık olmaktadır. Kulluğun amacına, ahlaki ve pratik yönüne vurgu yapan Mevdûdî, ibadeti sadece tespih taneleri, seccade ve mescitten ve merasimlerden ibaret olarak görmeyi bir yanlışlık olarak telakki etmektedir. Örneğin günde beş vakit kılınan namazla, senede bir ay tutulan oruçla, yılda bir kez hacce gitmekle kulluk yerine getirilmemektedir. Çünkü önemli olan ibadet ahlâkını hayatının tüm alanlarına taşımaktır. Hatta insan ilişkilerine yansıtmaktır. Ancak bu şekilde kişi tüm hayatını ibadetle geçirmiş olmaktadır (Mevdûdî, 2018b). Böylece ibadetlerin amelî boyutuna değinen Mevdûdî, hikmetin pratik yönüne de işaret etmektedir.

Mevdûdî Kur'an'ın gönderilmesindeki hikmetini de Allah'a kul olmak ve insana kalbinde olanları açıklamak, düşünce ve fikir üretmede tam özgürlük alanı oluşturmak olarak yorumlamıştır (Mevdudî, 2018b). Ona göre, İslam ve Kur'an insanların araştırma, inceleme yapmasını ve özgür düşünmesini hedeflemiştir. Mevdûdî bu hedefler sayesinde Müslüman zihinlerin köhneleştirilmesine, şekilci bir din anlayışı ortaya konulmasına, Batı düşüncesini körü körüne taklidine karşı çıkmıştır (Kıslakçı, 2015).

Mevdûdî İslam'da hikmet açısından içtihadı çok önem vermiştir. Muaz b. Cebel hadisini delil getirerek içtihadın Kur'an ve sünnetten sonraki konumuna dikkat çekmiştir (Birişik, 2013). O, yeni problemlere içtihadla çözümler getirmeyi hedeflemiştir. Böylece hikmet temelinde içtihadla yeni fikirler üretmeyi, durgunluğu dinamizme transfer etmeyi, dini pratik hayata yansıtmayı, dini hükümlerindeki maksat ve maslahatları göz önünde bulundurmamayı amaçlanmıştır.

Mevdûdî, geçmiş ulemanın düşüncelerinden faydalanmayı aynı zamanda Kur'an ve Sünnet çizgisinde yeni problemlere yeni yeni içtihatlar üretmeyi öngörmüştür. Amacı taklidi bertaraf etmek ve yeni düşünceler üretmektir (Sönmez, 2017). O, Kur'an'ı anlamaya çalışmanın yolunu ancak O'nun uygulanması ile sağlanacağına inanmaktadır (Birişik, 2011).

Mevdûdî, taklitçiliğine, taassuba, monotonlaşmaya, durağanlaşmaya karşı çıkmıştır. O, Kur'an ve sünnete dayanarak İslam'ın maksat ve maslahatlarını gözeterek içtihadı önem vermiştir. Öyle ki o, Mesalih-i Mürsele'ye ve İstihsan'a sıcak bakmıştır (Ahmetoğlu, 2019).

Mevdûdî, insanın hayatının her merhalesini kulluk bilinciyle ibadete dönüştürebileceğini vurgulamıştır (Sönmez, 2017). Ona göre böylece imanın amelî yönü olan ibadetlerle, maslahatlara hem de hikmetlere kapı aralamıştır. Mevdûdî'ye göre, İslam'ın gayesi hayatının her merhalesinde ibadeti hâkim kılmaktır. Böylece ibadetler, insanı bir yandan terbiye etmekte diğer yandan da onu daha büyük ibadetlere hazırlamaktadır. Örneğin namaz ibadetini ele alan Mevdûdî, namazın hikmetini insanın Allah ile ahdini günde beş defa

yenilemesi olarak görmektedir. Ahdini günde beş kere yenileyen insan, bu sayede gafletten kurtulmakta ve kalbi huzurlu olmakta ve ruhen arınmaktadır (Mevdûdî, 1991).

Mevdûdî, oruç ibadetindeki hikmetleri Allah korkusunu artırması, dine bağlılık, temiz bir ruh ile güzel ahlaka vesile olması olarak yorumlamaktadır. Ayrıca Müslümanların birbirlerine kenetlenmesi, hayırda yarışması da hikmetler arasında sayılmıştır. O, zekâtın hikmetleri arasında Allah için fedakârlık duygusu kazanma, Allah'ın rızasını dünya sevgisine tercih etme, huzur iklimine kavuşma, bencillikten kaçınma, diğerkâmlık duygusu, sorumluluk bilinci elde etme olarak anlamlandırmıştır (Mevdûdî, 2020a).

Mevdûdî, dini hükümleri felsefî, siyasi ve sosyolojik tahlillerle eyleme dönük bakış açısıyla değerlendirmiştir (Maududî, 1985). O, hikmetle ve maslahatla ilahi emirlerin hakikâtine ulaşmayı hedeflemiştir. Çünkü O'na göre, fitrî ve aklî unsurları tahkik etmek ve dini hükümleri anlamaya çalışmak hikmet aracılığıyla gerçekleşmektedir (Mevdûdî, 2017e).

MEVDÛDÎ'YE GÖRE DİN VE HİKMET MÜNASEBETİ

Mevdûdî, İslâm dininin aklî yönünü vurgulamaktadır. Çünkü o, dinin ancak ilim ve akıl vasıtasıyla muhafaza edileceğini düşünmektedir. Ona göre akla hitap eden İslâm, insanı cahillikten kurtarmakta, insana kendi değerini bildirmekte ve insanın diğer varlıklarla münasebetini tayin etmektedir. Din aracılığıyla hakiki hedeflere ulaşan, ifrat ve tefritten korunan insan için din bir rehberdir. Mevdûdî, ilme ve akla dayanan İslâm'ın yaşanabilir özelliğine vurgu yapmaktadır. Ona göre, dinin ruhuna yani özüne vâkıf olmak ancak dinin hikmetlerini bilmekle sağlanmaktadır. İşte Mevdûdî'ye göre hikmet zaten dinin inceliklerine nüfuz etmek ve dinin prensiplerini anlamaktır. Ferasetle, basiretle dinin hükümlerini kavramaktır (Mevdûdî, 1993). Görüldüğü üzere o, dini anlamada hikmeti bir vasıta ve metot olarak konumlandırmıştır.

Hikmeti değerli ilim mesabesinde değerlendiren Mevdûdî, Allah'ın bu ilmi peygamberlere, verdiği belirtmiştir. Peygamberlere bahşedilen bu ilim sayesinde kulların kitaplarını anlamaları, dinlerine basiretli ve şuurlu bir yönelmeleri sağlanacaktır. Mevdûdî bu konuda birtakım ayetleri örnek vermiştir: “İbrahim ailesine kitap ve hikmet verdik.”, “O'na (Davud'a) hikmet ve kesin hüküm verme salahiyeti vermiştik.”. O, bu ayetlerde geçen hikmetin manasına birtakım anlamlar yüklemiştir. Hikmeti bir ilim ve basiret nuru, dinde ince anlayış (tefekkuh), Kur'an'ın manaları üzerinde derin derin tefekkür ederek anlamı üzerinde kafa yorma, düşünme melekesi, dinin hükümleri usul ve kaidelerini anlama kabiliyeti olarak yorumlamıştır.

Hikmetin sadece peygamberlere verilen özel ilim olmadığını iddia eden Mevdûdî, bu değerli ilmin kendisine uyan kimselere de verildiğini söylemektedir. Ona göre, bu kıymetli hazine Kitabı anlamının, dini kavramanın, doğruyu yanlıştan, hidayeti dalaletten ayırmanın biricik parlak cevherdir. O, hikmeti bir anahtar olarak değerlendirmektedir. Öyle ki bu anahtar kaybedildiğinde sadece Kitapla baş başa kalınmakta, kendinden öncekilerin yolu taklit edilmektedir. Tüm bunlar neticesi insan doğru yoldan kayıp taklide sürüklenmekte, zan ve hayallerin pençesinde esir olmaktadır. Hikmeti yitirmenin en kötü sonucu tâ kitabı yitirmeye kadar gitmektedir. Böylece din bozulup fesada uğramakta hatta hurafelerin tutsağı olmaktadır. Mevdûdî, hikmeti sanki tıpkı bir cevher ve ruh olarak düşünmektedir. Ona göre, bu özün yani hikmetin var olması ayetlerin canlı ve fonksiyonel olmasını, peygamberlerin yolunda ilerlemeyi sağlamaktadır (Mevdûdî, 1993).

Mevdûdî, hikmet cevherinin kaybedilmesini en büyük kayıp olarak görmüştür. Çünkü ona göre, bu anlayışın ve idrakin kaybedilmesi dinde monotonlaşmaya, durağanlaşmaya, düşünme ruhunun yitirilmesine yol açmaktadır. O, yitirilecek şeyler arasında imanın sarsılmasını, ibadet hayatının anlamsızlaşip ruhsuzlaşmasını, cahilliğin yayılmasını, hurafe ve vesveselerin hâkim olmasını da saymıştır (Mevdûdî, 1993).

MEVDÛDÎ'YE GÖRE DÜŞÜNME VE HİKMET ARASINDAKİ MÜNASEBET

Mevdûdî, insanın kâinat ve yaratılış üzerinde düşünmesi gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir. Çünkü ona göre yaratılış ve yaratılanlar oyun ve eğlence olsun diye değil bir amaç için yaratılmıştır (Mevdûdî, 1991). Kur'an'daki yaratılış süreçlerinden bahseden Mevdûdî, insanları bu hikmetler üzerinde düşünmeye davet etmiştir. Böylece o, hikmet ve tefekkür arasında münasebet kurmuştur. Böylece hikmete giden yolun düşünmekten geçtiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Hikmeti yaratılış, mükemmellik, ilahi kudret ve irade argümanları üzerine bina eden Mevdûdî, evrenin ve evrendeki düzenin bir oyun ve eğlence olmadığını her fırsatta vurgulamıştır. Tesadüf eseri olmayan varlıkların bir hikmete mebni olduğunu yaratılanların mükemmel şekilde var edildiğini düşüncelerinde ifade etmiştir. İnsanın bilinçli bir şekilde sorumluluk alarak bunlar üzerinde tefekkür etmesini istemiştir. O, Peygamberlere verilen bu hazineden insanlığın da hisse almasını hedeflemiştir. O, İslam'ın anlaşılması için hikmet aracılığı ile düşünce üretmeye önem vermiştir.

SONUÇ

Mevdûdî, İslâmî düzenin kurulmasına ve dinin prensiplere önem veren yenilikçi bir yeni ilm-i kelâmıdır. Aksiyoner kişiliği ile dikkat çeken Mevdûdî İslâmî düşüncenin aktif hale getirilmesini hedeflemiştir. Müslümanların zihnen ve fikren canlı olmasını, Kur'an ve sünnet bağlamında zamanın şartlarına ve gerekliliklerine göre yeni içtihatlar üretmesini amaçlamıştır. İslâm inancını içtimai ve siyasi hayatla fonksiyonel hale getirmeyi istemiştir. O, hikmeti İslâm dünyasında ilerlemelerin bir vasıtası olarak görmüştür. O, hikmetle İslâm'ın fonksiyonel hale geleceğine ve içtihatların üretileceğine vurgu yapmıştır.

İslâm'ı hayat felsefesi yapmaya gayret eden Mevdûdî, Müslümanların hedeflerini belirlemesini, İslâm'ın eşsiz bir din olduğunu ortaya koymalarını istemiştir. Taklide, monotonlaşmaya, şekilcilığe, zihnen köleleşmeye şiddetle karşı çıkan Mevdûdî, her fırsatta İslâm'ın akıl ve mantık dini olduğunu dile getirmiştir. İslâm'ın ve Müslümanların ilerleme ve gelişmesine son derece önem vermiştir. Allah şuuru ve Kur'an bilgisi temelinde ihtisaslaşmayı önemsemiştir. İhtisaslaşma alanlarından birini de hikmet olarak görmüştür. O, hikmet vasıtasıyla Kur'an'ın derinlemesine incelenmesinin yanı sıra bilimsel çalışmalara yer verilmesi gerektiğini ön görmüştür. O, hikmeti din ve dünya arasında canlı bir koridor yapmıştır. Peygamberlere verilen bu hikmet cevherinden insanların faydalanacağına inanmıştır. Düşünme, ibret alma ve tefekkür etme hikmetin olmazsa olmaz argümanları arasında yer almıştır. O, bu minvalde kâinattaki nizâma, yaratılışa, peygamberlerin gönderiliş amacına, kulluğa, ibadetlere, din ve hikmet ilişkisine ve düşünme melekesine dikkat çekmiştir.

Mevdûdî, hikmete o kadar önem vermiştir ki onu bir anahtar mesabesinde konumlandırmıştır. Ona göre hikmet, dini ve Kur'an'ı anlamının hakikate ulaşmanın tek vasıtası olmuştur. Bu ruhun kaybedilmesi sonucunda taklide, şekilci din ihdasına, monotonlaşmaya, bidat ve hurafelere, vesveseye kapı aralanmaktadır. Böylece o, hikmeti önemi haiz bir kavram olarak yorumlamıştır sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmad, A. (2004). Mevdûdî. Türkiye diyanet vakfı islâm ansiklopedisi. 29/432-437. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ahmetoğlu, G. Y. (2019). Mevdûdî'nin farklı bir İslam devleti modeli: Teo-demokrasi. Haz. Fikret Karaman. İslam ve yorum III: Din bilim ve medeniyet içinde (ss. 211-222). Ankara: İnönü Üniversitesi Yayınları.

Ahsan, M. (1993). Cemâat-i islâmî. Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi içinde. (7/291-293). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bırışık, A. (2011). Ebû'l-A'lâ Mevdûdî'nin Kur'an yorumunu şekillendiren temel dinamikler. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2(20), 1-20.

Bırışık, A. (2013). Mevdûdî İslâmcılığın Türkiye'ye giriş biçimi ve Türkiye İslamcılığına etkisi". Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyumu. (Ed. İsmail Kara-Asım Öz). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Cedan, F. (2021). Ebu'l Â'lâ Mevdûdî, İslam'da yönetim tartışmaları ve insan hakları (Çev. Mehmet Yolcu-Sezgin Baş; Ed. Murat Ayar). İstanbul: Ekin Yayınları.

Hatipoğlu, İ. (2003). Çağdaş hadis tartışmaları bağlamında Mevdûdî'nin dinamik sünnet yorumu. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(1), 29-49.

Kışlakçı, T. (2015). Mevdudi çağa iz bırakan Müslüman önderler. İstanbul: İlke Yayıncılık.

Köktaş, Y. (2003). Mevdudi'nin hadislerle ilgili görüşleri ve hadis tahlilleri üzerine. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8, 13-53.

Maududi (1985). Let us be Muslims (Ed. Khurram Murad). B.y.: Leicester The Islamic Foundation.

Mevdûdî (1986). İslâmî hareketin ahlâkî esasları. (Çev. Abdullah Tokatlı). İstanbul: Gümüş Yayınları.

Mevdûdî (1991). Tefhîmu'l-Kurân Kur'an'ın anlamı ve tefsiri. (Çev. Muhammed Han Kayanî vd.). İstanbul: İnsan Yayınları.

Mevdûdî (1993). Modern çağda İslami meseleler. (Çev. Yusuf Işıcık). Konya: Tekin Kitabevi.

Mevdûdî (2011). İslâm'ı anlamaya doğru. (Çev. Faruk Yılmaz). Ankara: Berikan Yayınevi.

Mevdûdî (2017a). Müslümanların temel problemi ve çözümü. (Çev. Gamze Özden; Ed. Fethi Güngör). İstanbul: Beyan Yayınları.

- Mevdûdî (2017b). *Salah ve Fesat*. (Çev. İbrahim Ethem Hatipoğlu; Ed. Fethi Güngör). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Mevdûdî (2017c) *Barişın yolu*. (Çev. İbrahim Ethem Hatipoğlu; Ed. Fethi Güngör). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Mevdûdî (2017d). *İslam'da ihya hareketleri*. (Çev. Ali Genç). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Mevdûdî (2017e). *İslâm dünyası batı uygarlığı*. (Çev. Çetin Manisalı). İstanbul: Adım Yayınları.
- Mevdûdî (2017f). *İslam ve cahiliye*. (Çev. İbrahim Ethem Hatipoğlu; Ed. Fethi Güngör). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Mevdûdî (2018a). *İslam ve eğitim*. (Çev. Ahmet Asrar). İstanbul: Hilal Yayınları.
- Mevdûdî (2018b). *İslâmî kavramlar*. (Çev. Süleyman Akyüz). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Mevdûdî (2019). *Gelin bu dünyayı değiştirelim*. (Der. Kevkeb Sıddık; Çev. Nurettin Temiz). İstanbul: İnkılab Yayınevi.
- Mevdûdî (2020a). *İslâm dinine ilk adım*. (Çev. Beşir Güneş. Ed. Beşir Güneş). İstanbul: Buruç Yayıncılık.
- Mevdûdî (2020b). *Kur'an'a göre dört terim*. (Çev. İsmail Kaya-Osman Cilacı). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Sönmez, M. (2017). *Mevdûdî. Çağdaş İslam düşünürleri*. (Ed. Kemal Sözen. vd.). (ss. 349-378). İstanbul: Divan Kitap.